

kom pri tem delu mnogo uspeha, da bodo v kratkem nadomestili to, kar so zamudili.

Šolski zakon v Argentini dovoljuje vsakomur ustanavljanje zasebnih šol. Pravico javnosti pa more dobiti zasebna šola le, če izpolnjuje zakonske predpise glede učnega načrta in učiteljskega osebja. Učni načrt takih šol upošteva načrt argentinskih šol z dodatkom narodnih predmetov dotične narodnosti; torej nalaga deci mnogo več dela. Take zasebne šole seveda ne uživajo nikakih državnih podpor ter padejo vse v breme dotični narodnosti, kateri šola pripada.

Kljub težkim žrtvam, ki jih nalaga vzdrževanje šol izseljencem, imajo razne narodnosti med emigranti v Argentini lepo organizirano šolstvo. Prednjačijo Nemci, ki imajo za svojih 200.000 rojakov nič manj kot 200 šol. (Primerjaj: Nemci 200.000 : 200; Jugoslovani 80.000 : 0!) Samo v Buenos Airesu imajo Nemci 17 šol od otroškega vrtca do popolne gimnazije, imenovane Goethejeva šola, s katere morejo dijaki brez vsake ovire preiti na argentinsko univerzo. Vse buenosaireske nemške šole imajo namreč pravico javnosti in veljajo njih spričevala enako kot spričevala s katerekoli argentinske državne šole. Nemška kolonija izda za svoje šolstvo letno 800.000 pesov.

V soboto, 30. januarja t. l. se je vršil na jugoslovanskem poslanstvu v Buenos Airesu sestanek zastopnikov vseh izseljenskih društev iz mesta in bližnje okolice. Zastopanih je bilo 10 društev. Pobudo za sestanek je dal naš poslanik v Argentini g. dr. Izidor Cankar. Po daljši razpravi, v katero so posegli zastopniki vseh društev, se je osnoval »Jugoslovanski osrednji pripravljalni šolski odbor«. Ta odbor si je zastavil nalogo, da bo ustanavljal šole in tečaje za materinščino; pri vsaki taki šoli pa tudi posebno šolsko društvo, ki bo prevzelo v svojo oskrbo materialno stran šole. Seveda bo tudi osrednji odbor zbiral sredstva za vzdrževanje šol in bo pomagal posameznim šolskim društvom.

Da je razpoloženje naših izseljencev naklonjeno tej akciji, dokazuje sestanek zastopnikov treh slovenskih društev v Buenos Airesu, ki se je vršil že tri dni na to, t. j. dne 2. februarja. Na tem sestanku je bil izvoljen pripravljalni odbor za »Slovensko šolsko društvo«, ki je v teku februarja sklicalo sestanek slovenskih staršev v raznih okrajih Buenos Airesa. Na sestanku je bil sprejet načelni sklep, da se bo letos organiziralo poučevanje nacionalnih predmetov v treh okrajih. Šol s pravico javnosti pa seveda ne bo mogoče takoj osnovati. V enem izmed teh okrajev pa bo društvo že letos izvedlo večji poizkus: ustanovilo bo slovenski otroški vrtec in dečje zavetišče za otroke, ki že hodijo v argentinsko šolo. Vodstvo teh ustanov bo izročeno slovenskim šolskim sestram. V Argentini ni med našimi izseljenci dovolj dobrih in sposobnih učnih moči. Zato bo to vprašanje najtežje rešiti. Tam se nahaja le nekaj slovenskih šolskih sester, ki so že pred leti prišle v Argentino z namenom, da bodo pomagale pri vzgajanju slovenske izseljenske dece. Ker pa takrat ni nihče imel razumevanja za to, da bi jim omogočil delo, radi katerega so šle preko široke luže, so se razkropile po argentinskih zavodih, kjer vzgajajo argentinsko in celo indijansko deco.

Našim izseljencem v Argentini želimo pri njihovem plemenitem prizadevanju obilo uspeha.

D. P.

Naš tovariš upravitelj

(V spomin Josipu Lapajneju.)

Sem sanjal, kakor da sem v grobu bil, rahljaj mi nekdo je zemljo, zemljo trdo, tako težko — duhtečih rož mi je sadil, sadil, s solzami svojimi kropil.

Tako je napisal pred leti, ko je bila smrt še daleč, v slutnji namreč, v resnici pa je že stala s svojo trdo, koščeno roko na pragu njegovega življenja in čakala, da zamahne po tem, zdravja in življenja, polnem človeku.

Sem sanjal, kakor da sem v grobu bil... In mi — — — mi bi tako srčno radi videli, da bi bil to le strašen sen, da bi se zbudili v veselejšo resničnost.

Žal! Vseposod je praznina, vseposod nam reže v srca grozna resnica: Našega dobrega upravitelja ni. Tihe so naše učilnice, tiho, sklonjenih glav hodimo drug mimo drugega; zamišljeni in resni so naši koraki, brez volje do dela, do ustvarjanja.

Njega, ki nam je vlival pobude in veselja, ki je dal vsemu našemu delu svoj pečat, ni več.

Se plapolala raz šolo črna zastava in okrog učilnic je tihota kot jo ustvarja smrt moža, ki je zarezal s svojim nenadnim odhodom globoke in boleče brazde, ki ječe pod silnim udarom.

Ko smo v sredo po veliki noči prišli nazaj, smo trkali drug za drugim na vrata njegove pisarne. Prijazno nas je sprejemal in pozdravljal; tako sprejema oče svojo družinico. Ves zadovoljen, vesel in nasmejan je bil njegov obraz. Potem je še spisal članek za časopis (ki se je žal izgubil) »Preprečena nesreča na planinah«, kjer opisuje, kako je devet častnikov-pilotov, ki so prišli za pisanje na Krvavec odvrnil, da niso lezli na Kalško goro in Grintavec — po gotovo smrt. Da bi jih še bolj odvrnil od njihove namere, jim je gor v »dom« poslal naslikane mrtve žrtve, ki so jih že terjale te planine in napisal na zadnjo stran »Memento moris«. Te mlade fante je ubranil smrti, njega nismo mogli ubraniti kruti, koščeni roki, ki je z vso neusmiljenostjo zgrabila po njem.

Bil je mož dela. Ko bi oni tihi prostori njegove pisarne mogli povedati, koliko ur je v delu preživel v njej. Nobena jutranja ura mu ni bila prezgodnja, in ženice, ki so hodile k jutranji maši, so ga prepogosto srečavale, ko je šel v pisarno. In zvečer je luč njegovega okna pričala, da roka še vedno piše, da uboga glava še dela in snuje. Čim več dela je imel, bolj zadovoljen, bolj veder in bojevit je bil.

In zato je tiho glodala v njem misel na čas, ko se bo treba umakniti drugim. In vse to je bilo tako blizu, da se mu je oko z bolestjo zazrlo v prihodnost in srce se je v takih hipih spomnilo na vse obile prestale krivice, s katerimi je bila njegova pot gostoposejana — in še na zadnjo krivico, o kateri je najraje molčal, pa ga je pekla in skelela.

Mož tolikega dela, tolikih zmožnosti ni našel priznanja za vse to.

Užitek je bil prisostvovati pouku v njegovem razredu. Koliko življenja je dal vsaki, še tako mrtvi in suhoparni stvari! Rad je videl, da smo prišli v njegov razred, radi smo



† Josip Lapajne.

prihajali mi, vendar še premalo. Da smo vedeli, da boš ti naš vodnik tako hitro odšel od nas, o kolikokrat bi še sedeli pri tvojem pouku in zajemali iz tvojih toli zanimivih, živahnih podavanj vsega, kar nam tako manjka.

Tovarišu Josipu Lapajneju

»Saj srca zvesta kakor zdaj, ostala bodo vekomaj!«

smo peli četrtoletniki ljubljanskega učiteljskega leta 1899. ob razhodnici. Tega smo se tudi zvesto držali, čeprav smo se razkropili po vsej ožji domovini, do današnjega dne, ta vez drži, dokler se poslednji naše devetorice, ki še tavamo po zemlji, ne pridruži tovarišem nad zvezdami!

Ššli smo se ob 10., 20., 25. in ob 30-letnici, od takrat vsako leto... in vselej so kazale naše duše isto prožnost, razigranost in idealnost kakor leta 1899., le telesa so dozorevala bolj in bolj.

Za 30-letnico smo že dobili srebrne vence, dvojne oči itd., le Ti, dragi Jože, nisi hotel izven srebrnega venca nobenih starostnih telesnih doklad. Leto mlajši, si bil za 15 do 20 let krepkejši kakor mi. Stal si kakor hrast, ... a usoda! Nenadoma zruši hrast strela, tako

Mnogo, mnogo je dal iz svojega bogatega duševnega zaklada otroškim dušam; saj je bil pa tudi naobražen šolnik kot jih je malo med nami.

Nikoli ga pouk ni utrujal; govoril je, podaval, mnogokrat peljal otroke ven, da so ob živi prirodi zajemali praktične nauke za življenje.

Zadnji mesec pred operacijo se je po pouku večkrat prijel za glavo in rekel: »Oh, otroci, kako me boli glava.« Pa si vzlic bolečinam nikoli ni dal miru, nikoli počitka. Uboga glava je vedno snovala, vedno delala, vedno mislila kaj bi še storila, kako bi še koristila šoli, učitelstvu, ljudstvu. Na počitek nikoli ni mislil.

Edini odmor, ki si ga je včasih po napornem delu privoščil, je bila pot na Krvavec.

Tam je v tišini belih planin, v svojem ljubkem planinskem domu črpal moči in utehe za vse težave, ki so mu bile natrpane v življenju.

O, kako ponosno je prišel včasih iz planin v šolo z divjim petelinom v roki! Koliko veselja mu je žarelo v očeh! In potem je sledilo povpraševanje otrok in njegovo zanimivo, veselo pripovedovanje.

Vse je bilo v njegovi besedi: pouk, brezmejna vedrina, ki je otroke popolnoma prepojila.

In sedaj smo sami. Kot uboga, osirotela družinica, brez varuha, brez skrbnika.

Ker njega ni v naše učilnice, hodimo mi k njemu. Vsak dan ima ob sebi mladino, ki mu ljubeče prižiga svečke in nosi sleherni dan v drobni ročicah nežno pomladno cvetje, ki ga z vso otroško ljubeznijo polaga na grob nepozabnega gospoda upravitelja.

S. V.

je zrušil tudi Tebe slučajem, nenaden udarec, ki pa ni zrušil le Tebe, temveč pretresel tudi nas, Tvoje sošolce, ki smo Te ljubili kakor brata!

Izgubila je družinica svojega skrbnega, ljubečega moža — očeta, brata brata, Davorin-Jenkova šola v Cerklah svojega upravitelja, učitelja, pesnika, pisatelja in vzgojitelja, izgubilo je učitelstvo domače šole in okraja svojega voditelja in borca za stanovske pravice, težko ga bosta pogrešali sekcija in JUU. Kaj ostaja nam vsem?

Ostaja nam le tolažba, da rešen zemskih težav in nadlog, uživaš nad zvezdami obilo plačilo za svoje zvesto, vneto in nesebično delovanje na zemlji. Izprosi v raju tolažbe vsem, ki žalujemo za Teboj, — Cerkljanom, tovarišem in domovini pa vrednega naslednika!

Jože! — z Bogom! — na svidenje!

Z. Mikuž.

Občni zbor zadruga „Dom učiteljic“

Radi kratkih velikonočnih počitnic je bilo težko najti prikladen čas za občni zbor, da bi se ga moglo udeležiti čim večje število tovarišic. Tem bolj vesele smo pozdravile zlasti tovarišice iz oddaljenejših krajev, ki se v polni meri zavedajo dolžnosti napram svoji zadugi.

V imenu načelstva je poročala najprej tovarišica Sodnikova o delovanju zadruga v splošnem. Ugotovila je, da je še vedno premalo zanimanja za naš skupen načrt, premalo zaupanja v lastno moč, v mnogih primerih napačno pojmovanje. Ponovno smo že poudarjale, da naš »Dom« ne pomeni cepljenja

Tudi Vi boste kupili Vaš pomladni plašč pri PAULINU v Ljubljani, Kongresni trg št. 5,
ki nudi cenj. učiteljicam poleg ogromne izbire najlepših modelov tudi na mesečno odplačilo najnižje cene!

Muzej

(Spomin iz 32. stoletja.)

Ko smo se odpočili, smo izrazili željo, da bi si ogledali tudi zgodovinsko plat visoko spoštovanega mesta Liburnije. Naši spremljevalci so nekoliko skomignili z rameni, češ, da o zgodovini mesta ne vedo nič, treba bi bilo stopiti pač v takozvane muzeje. Vzradostili smo se in smo bili koj pripravljeni. Odpeljali so nas po širokih ulicah in kmalu smo se ustavili pred kopico palač, kjer so bili muzeji. Nekaj časa smo izbirali, nato smo izbrali oddelek, ki je nosil napis: Razvoj vzgoje in pouka. To bo nekaj za nas, smo si mislili in veselega srca smo se napotili po stopnicah. Sprejel nas je dostojanstveno oblečen vodnik z resnimi brki in strogim pogledom. Pogladi si je redko brado in zmrdovaje se dejal, da si najbrže preveč obetamo.

Zamrmrali smo nekaj o učiteljih in o njih pomenu za vzgojo.

Zamahnil je z roko in se nekoliko vznemiril. Seveda, je rekel, ti učitelji bi nam kmalu vzeli vaje iz rok. Vso vzgojo so vzeli v svoje roke, vso pedagogiko. Komaj smo se jih otresli, ne bodi jih treba, čemu bi se taki ljudje vtikali v naše posle? No, zdaj smo jih rešeni. Njih pleme je že davno izumrlo. V tem oddelku boste videli sledove velikih naprov našega naroda, da je vrgel s sebe trinoštev učiteljev in njih znanje ter spet svobodno zadihal pod svobodnim soncem. Postalo nam je neprijetno, zmedli smo se, v naša srca je legla tiha žalost in na lahko smo vprašali, kako je prav za prav sedaj s poukom, s takozvanim osnovnim znanjem. Spet je naš vodnik zamahnil z roko in se nam nasmejal. Dejal je, da so to vendar čisto nepotrebne stvari, na tisoče let od stvarjenja sveta do dvajsetega stoletja je živel lahko večina ljudi brez čitanja in pisanja, čemu bi zdaj ne. In potem je to tudi varnejše zaradi pohujšljivih misli, ki se s knjigami zanašajo med narod. Manj ko je knjig, srečnejše živi narod.

Pritrdili smo mu, da je to jako zdrava misel, ki ima za posledico lahko prepotrebno varnost. Že v davnih dneh so živeli ljudje tako zdravih nazorov, žalibog, da so bili v manjšini in vedno bolj so izumirali. Zdi se pa, da se zgodovina ponavlja, če je res zdaj tako naziranje zmagalo.

Naš vodnik je zadovoljno prikimal. Bil je vesel, da smo pohvalili dvaintrideseto stoletje in nam je še naprej razlagal, kako imajo vse demokratično razdeljeno. Kjer že mora biti učitelj, tam ga občani izvolijo. To so navadno zaslužni ljudje, plače sicer nimajo, pač pa prosto hrano pri vseh hišah v vasi. Inteligenca? Te res ni toliko kot njega dni, zato pa vsaj ni brezposelna.

Nam se je zdelo to vse jako pametno urejeno.

Potem smo stopili v muzej.

Vodnik nam je rekel:

»Zdaj boste videli spomenike orjaške borbe, ki jo je vodil naš narod za svojo svobodo, za svobodno sonce, tako rekoč za samoodločbo, kako je izdajal manifeste, da bi se rešil učiteljske tiranije. Najhujša je bila ta borba v dvajsetem stoletju. Prosim, kar naprej!«

Stopili smo v prvo dvorano. Ko so se oči privadile prijetnemu mraku, smo ugledali po stenah krog in krog same podobe. Približali smo se in spoznali stare znance. Srce se nam je širilo v prijetni domačnosti, segli smo po klobukih in priručno pozdravili. Sami spodobni obrazi, ravno prav rejeni, mirni, zadovoljni, kakor smo jih srečavali nekoč po naših cestah. Videli smo jih, kako so mali in neobgljeni tekali po vaseh, hodili k nam v šolo ter s široko odprtimi očmi poslušali, ko smo poučevali. No, potem so dorasli in so se izpremenili. Človek je že take nature, da tepta, kar mu je najdražje. Zdj se je vil nad njihovimi podobami ponosen napis: Borci za svobodo našega naroda.

Počastimo jih z enominutnim molkom!« je dejal s šepetajočim glasom naš vodnik. Pobožno smo povesili glave in se potopili v

spominé na pretekle ljudi. Nato nam je začel razlagati življenje najimenitnejših borcev. Čudili smo se, kako, da nismo nekoč spoznali vse veličine teh junaških ljudi, ko so nam bili vendar tako blizu, da smo lahko opazili vsako malenkost. Seveda, v teku let se je marsikaj izgubilo, morda tudi kaj važnega, ostalo je samo golo dejstvo, da so to za narod znameniti moške.

Potem smo se napotili v drugo dvorano.

»To je pa naš arhiv!« je rekel vodnik in dobrodušno pobožal z očmi visoke skladovnice listin in knjig. Srce se nam je napnilo s pričakovanjem nečesa velikega, pobožno smo sklenili roke in čakali.

Potem smo videli marsikaj.

Najprej velike napise, da so učitelji škodljivci naroda, da so tatovi ljudske svobode, pijavke in drugo. Ti napisi so bili nalepljeni na velike drogeve.

»Rabili so jih namreč pri manifestacijah, prepevali so jih celi zbori. Bil je namreč narod v tistih časih še precej neveren in nezaupen. Komaj smo ga prepričali, da imamo mi prav, ne pa učitelji.«

Potem smo videli zanimive listine, cel rožni venec samih zgodbic in pomembnih sodb narodnih voditeljev. Nekatera imena so se nam zdela čudno znana, zdelo se nam je, da smo jim sami pomagali do voditeljstva. Toda nismo se preveč vznemirjali, življenje je pač tako, da dopusti najbolj presenetljive zaključke in končeno je že davno, davno, kar se je vse to zgodilo.

»Tukaj je vse polno znamenitih listin«, je dejal naš vodnik. »Če hočete napisati zgodovino naših velikih bojov v dvajsetem stoletju, lahko ostanete in se jih poslužite. Drugeče pa nimamo časa, da bi prebrskali vse, pogledimo samo nekatere. Vzemimo na priliko ta dva primerka!«

In vzdignil je dve listini in potresel z njima pred našimi očmi.

»Prva spada med Rudolfske anale«, je dejal. »Njena izvirnost je neštetokrat dokazana. To je dokument, ki dokazuje s stati-

stiko za vsak dan posebej, kako so v dvajsetem stoletju učitelji izrabljali ljudsko zaupanje, pasli ves teden lenobo in uživali ogromno plačo. Dokument je pristen, dobro ohranjen. O priliki ljudskih manifestacij ga zapremo v stekleno omaro in ga kažemo proti vstopnini.«

Dovolil nam je, da smo se nekoliko dotaknili znamenite listine, samo dotaknili, zakaj bog ve, kakšne namene je imel kdo z njo, v Liburniji so jo pa čuvali kot dragocenost.

Potem smo videli še drugo listino.

»To je še večji dokument«, je pripovedoval šepetaje in se oziral po dvorani, če se ni splazil vanjo kak nepoklicani. »Ta spada v zbirko Karnijskih analov. Le s težavo smo ga ohranili, danes pa predstavlja večjo vrednost kot štirinajst Wilsonovih točk ali proglas ameriške neodvisnosti ali pa seznam človečanskih pravic. Vsi narodi so nam nevoščljivi za ta dokument, zato ga skrivamo kot največjo dragocenost in ponoči postavljamo stražo pred vrata. Tu je razodeto vse početje učiteljev dvajsetega stoletja, kako so vzgajali ljudstvo, kako so živeli, kako so redili v šolah mačke in drugo. To je magna karta naših bojov.«

Pogledali smo dokument. Bil je napravljen iz močnega papirja in lično spisan, okrašen z narodnimi trakovi in številnimi pečati. Brali smo in se čudili. Na drugi strani je bila načečkana brez posebne lepote in neštetokrat prečrtana nepomembna razprava o nekem notarju in italijanskih lirah. Toda tega nismo razumeli. Ljudje so bili pač varni in so vzeli za dokument na eni strani že popisan papir.

»Takega muzeja še nismo videli«, smo priznali vodniku.

Bil je naravnost vžičen in pokazal nam je še mnogo lepov, mnogo častnikov, nazadnje nam je pa vse to že presedalo, zahvalili smo se za pouk in odšli, da si ogledamo tudi znanstvene zavode.

Matuzala.